

19. Procès de sorcellerie intenté contre Antoine de Vernex, de Chesalles-sur-Oron

1482 avril 17 – 24. Château d'Oron

Résumé : Antoine de Vernex, de Chesalles-sur-Oron, comparait le 17 avril 1482 devant le vice-inquisiteur [et représentant de l'évêque de Lausanne] Jean Blanchet, au château d'Oron. Au cours de cette première audience, il admet connaître deux hérétiques. Le 19 avril, après la troisième monition, il avoue et dénonce un troisième homme. Le lendemain, et suite à la quatrième monition, Antoine se rétracte devant la cour. Ce même jour, le procureur de la foi, Étienne Ginod, demande la sentence interlocutoire afin de soumettre l'inculpé à la question, laquelle sentence sera rendue par la cour et exécutée immédiatement par les officiers du châtelain d'Oron. Antoine poursuit alors ses aveux et dénonce quatre autres personnes (2 hommes et 2 femmes). Après un bref délai, l'instruction reprend le 22 avril avec la rétractation de l'inculpé, suivie d'une deuxième séance de torture, après laquelle il poursuit ses aveux et dénonce quatre autres personnes (2 hommes et 2 femmes). Le 24 avril, l'inculpé ratifie ses aveux et dénonce six autres personnes (4 hommes et 2 femmes). Au total, 17 personnes (11 hommes et 6 femmes) sont dénoncées par Antoine de Vernex. La sentence est rendue par la cour [ce même jour]. L'accusé est condamné à la confiscation de ses biens et à la remise au bras séculier pour être puni avec modération, sans effusion de sang ou mutilation des membres.

Commentaires : Les procès de Jaquet de Panissière (SDS VD D/1 14 : ACV, Ac 29, p. 228–258), Jordana de Baulmes (SDS VD D/1 15 : ACV, Ac 29, p. 208–227), Claude Bochet (SDS VD D/1 16 : ACV, Ac 29, p. 264–275), Jean Poesiouz (SDS VD D/1 17 : ACV, Ac 29, p. 301–312), Jeannette Barattier (SDS VD D/1 18 : ACV, Ac 29, p. 276–300), Antoine de Vernex (SDS VD D/1 19 : ACV, Ac 29, p. 313–327) et Jean Gallot (SDS VD D/1 20 : ACV, Ac 29, p. 333–348) ont tous été intentés entre 1477 et 1484. Ils sont les témoins d'une nouvelle chasse aux sorciers menée sur la Riviera lémanique, après la première vague des années 1448–1449.

Le procès contre Antoine de Vernex se trouve aux pages 313 à 327 du registre ACV Ac 29. La page 325 ainsi que les cinq dernières pages de l'ancien dossier (p. 328–332) ont été laissées en blanc. Le procès-verbal à proprement parler commence à la page 313 et se termine à la page 324 ; la copie de la sentence finale occupe les pages 326 et 327.

La page de garde de l'ancien dossier correspond à la première page du procès-verbal. Ce n'est qu'au dos de la dernière page de l'ancien dossier que nous trouvons une note faisant allusion aux noms de personnes dénoncées, qui doit être attribuée à la même main anonyme que les deux notes dorsales de l'ancien dossier Poesiouz.

Hormis la copie de la sentence finale, qui n'est pas signée et qui provient elle aussi d'une main inconnue, les actes du procès sont tous rédigés par le notaire Georges Brunet. Il est également l'auteur d'une note illisible qui se trouve en bas de la page 315, à droite, perpendiculairement aux deux dernières lignes du texte.

[Note d'archives dans la marge de gauche :] 1482

Processus inquisitionalis ex mero inquisitionis officio instante procuratore fidei, formatus contra

Antonium de Vernex de Chesalles supra Horons Lausannensis diocesis.

[17 avril 1482]

Anno Domini millesimo IIII^C LXXX secundo, die vero mercurii decima septima mensis aprilis [17.04.1482], coram venerabili fratre Johanne Blancheti ordinis Predicatorum, in dyocesi Lausannensi viceinquisitore auctoritate apostolica

specialiter deputato, constitutus in castro de Horons¹ supranominatus Antonius de Vernex de heresis crimine accusatus et diffamatus. Quiquidem Antonius ad mandatum prefati domini viceinquisitoris iuravit super sanctis Dei euvangelii dicere, recognoscere et respondere puram et meram veritatem de et super interrogatoriis sibi fiendis et fidem catholicam ac crimen heresis concernentibus^a, etc.

Deinde idem dominus viceinquisitor prefatum Antonium Vernex presentem et audientem monuit canonice in forma juris et eundem advisavit de salute anime sue et quod Ecclesia est misericors nec claudit gremium redeunti.

10 Post modo eundem Antonium Vernex interrogavit de causa sue detentionis; qui respondit et dixit quod ipse intellexit ab illis qui eundem ceperunt, quod ipsi capiebant eum pro fide et ad causam heresis.

Interrogatus si sit hereticus et sciat opera que faciunt heretici, dixit quod non.

15 Interrogatus si sciat et credat aliquos esse hereticos, qui eius mediante iuramento respondit quod nescit si sint vel non sint heretici.

Interrogatus si sciat tam per se^b quam per alium se fuisse et esse accusatus in aliquibus hereticorum processibus, qui respondit quod non. / [p. 314]

Interrogatus si unquam fuit sibi improprium crimen heresis et ad causam illius diffamatus^c, qui dixit quod sic, per plures personas.

20 Interrogatus de tempore^d huiusmodi diffamationis dixit quod sunt circa octo anni [1474]; et quia talis diffamatio contra eum laborabat, fuit – jam diu est – captus et carceribus castri de Pallesieux mancipatus. Sed quia nichil fuit in eo compertum de huiusmodi crimine heresis, fuit liberatus.

25 Interrogatus si habeat malivolos aliquos, qui dixit quod sic, videlicet^e Job et dictum maior de Horons, nec credit alios habere nec habuisse.

Interrogatus si unquam conversatus fuit cum aliquibus hereticis sive qui fuerint convicti de heresi, qui respondit quod sic, videlicet cum Johanne Thomasset et Thoma de Mediavilla, non tamen sciebat ipsos esse hereticos.

30 Interrogatus de locis in quibus cum eisdem conversatus fuit, dixit quod diversis in locis, eundo ad foros tam Viviaci quam alibi. Et ulterius non fuit interrogatus, sed ad carceres reductus, etc., presentibus in premissis nobili [viro]^f Petro Gervasii, Johanne Joliveti et Richardo Chassot.

[18 avril 1482]

Die jovis post Dominicam de Quasimodo XVIII mensis predicti aprilis
35 [18.04.1482], coram prefato domino viceinquisitore in stupha castri de Horons constitutus supra nominatus Antonius^g, qui per eundem dominum viceinquisitorem fuit monitus secundo et pro secunda monitione, eidem presentando misericordiam Ecclesie, si et quatenus^h vellet absque tortura confiteri crimen heresis per eum, ut asseritur, commissum. Quiquidem Antonius dixit et respon-
40 dit se non esse hereticum nec velle illud crimen, quod numquam commisit,

Secunda
monitio

confiteri. Et tunc prefatus dominus viceinquisitor eundem Antonium reduci fecit ad carceres et eidem assignavit ad diem crastinam [19.04.1482], ad ⁱ-se advisandumⁱ et recipiendum tertiam monitionem, etc., presentibus quibus supra. / [p. 315]

[19 avril 1482]

Alia repetitio cum tertia monitione

Anno quo supra die vero veneris decima nona mensis aprilis [19.04.1482] in quadam camera castri de Horons coram prefato domino viceinquisitore constitutus prenomminatus Antonius Vernex, quem ipse dominus viceinquisitor monuit tercio et pro tertia monitione canonica, offerendo sibi misericordiam Ecclesie, rogando eundem ut vellet sine tortura recognoscere reatum suum. Quiquidem Antonius dixit et respondit se velle realiter et veraciter confiteri de huiusmodi heresis crimine, requirendo prout et requisivit gratiam et misericordiam Ecclesie.

Tempus
quo intravit
sectam

Deinde eius mediante juramento dixit et confessus fuit quod sunt circa decem anni [1472], ipse Antonius Vernex causantibus certis differentiis inter eum et dictum mayor de Horons existentibus, ipse erat valde melencolicus et tristis. Et dum semel ipse iret apud Blonay^j pro certis suis negociis unacum Johanne Thomasset cum quo habebat amicitiam, ipse Antonius eandam suam tristiciam et melencoliam ipsi Johanni Thomasset narravit, asserendo quod si aliquo modo posset se de eodem maior vindicare, ipse se vindicaret. Et tunc ipse Johannes Thomasset eidem Antonio dixit quod si vellet sibi credere, ipse vindicaretur ab eodem. Et nichil ulterius de eadem materia fuit inter eos tunc locu^ktum.

Successive quadam alia die, de qua non recordatur, ipse Antonius, Johannes Thomasset et Petrus Pratoz se simul reperierunt in certo loco ^l-domus dicti Antonii^l. Quiquidem Thomasset et Prato dixerunt eidem quod si ipse Antonius non vellet eos accusare et vellet eis credere et facere sicut ipsi faciebant, quod ipse Antonius haberet multa bona et de inimicis suis vindicaretur, et maxime de dicto maior. Et tunc ipse Antonius eisdem promisit fidem necnon et dare ipsis tres cuppas frumenti ad finem ut eum vindicarent de dicto maior. Quas tres cuppas frumenti ipse Antonius eisdem Thomasset et Prato solvit, ipsique dixerunt quod dicto maior dederunt unum malum morsum, adeo quod de tribus annis futuris non faceret^m malum eidem Antonio, ⁿ-dicentes eidem Antonio quod postquam ipse biberat cum eis, moriretur. Et hoc fuit in domo dicti maior.ⁿ Et tunc ipsi declaraverunt / [p. 316] eorum crimen et heresim ipsi Antonio, ac certam diem captaverunt inter se ad eundem simul ad sectam.

Interrogatus si postea dicti Thomasset et Prato dederunt^o ipsi maior malum morsum quod promiserunt, dixit quod sic.

Et tandem dictus Johannes Thomasset ipsum Antonium Vernex quadam die jovis, sunt ultra octo anni [1474], duxit ad sectam, ad locum quemdam, qui vo-

Locus secte

catur La Chevaliere^p subtus montem de Blonay. Et ibidem invenerunt certas personas necnon et apparuit ibidem dyabolus in forma unius cati grisi, habentis cornua. Et tunc Johannes Thomasset dixit ipsi Antonio : « Iste est magister meus, cui oportet quod tu facias homagium, et tu habebis multa bona, uti pecunias et animalia in habundantia, ac habebis de quibuscumque tuis inimicis vindictam ». Quiquidem Antonius Vernex^q eidem cato fecit homagium eundem deobsculando in fine caude.

homagium

Deinde negavit Deum, virginem Mariam et totam Trinitatem, ipseque Johannes Thomasset dixit eidem Antonio quod erat neccesse ut daret eidem dyabolo unum ex suis membris. Qui Antonius dedit unam^r onciam sui^s digiti parvi manus sue dextre. Quam onciam dyabolus tetigit cum pata sua et sibi fecit malum. Et adhuc videtur cicatrix^t in eodem digito.

Negatio Dei

Tributum

Interrogatus si tunc dyabolus se mutaverit in aliam speciem quam cati, dixit quod non pro illa vice.

Item confitetur quod demon dedit eidem pro introitu suo quatuor^u-florenos renenses^{-u} in auro, quos ipse Antonius et Johannes Thomasset exposuerunt et biberunt in tabernis.

Salarium

Tributum

Item confitetur quod quadam alia vice tradidit Johanni Thomasset unum vitulum ad portandum ad sectam, quia illum^v dedit dyabolo ; quiquidem Thomasset illum vitulum portavit.

Item et quadam alia vice unam vacham quam etiam dedit dyabolo in signum tributi. Et ulterius non fuit interrogatus sed fuit reductus ad carceres ; presentibus quibus supra. / [p. 317]

[20 avril 1482]

Alia repetitio cum quarta monitione et sententia interlocutoria

Anno quo supra die vero sabbati vicesima predicti mensis aprilis [20.04.1482] coram prefato domino viceinquire in loco supradicto constitutus prefatus Antonius Vernex ; qui per eundem dominum viceinquirem interrogatus si premissa confessio per eum facta esset vera, qui eius mediante juramento dixit et respondit quod per eum confessata non sunt nec fuerunt vera et quod ipse tamquam male advisatus illa confessus fuerat et quod ipse numquam fuit nec est hereticus.

Qua variatione et confessionis negatione per venerabilem fratrem Stephanum Ginodi orthodoxe fidei procuratorem audita, comparuit ipse dominus procurator fidei et per eundem dominum viceinquirem, visa huiusmodi variatione et negatione super huiusmodi processu, [petit]^w interloqui ac ipsum Antonium ad torturam condemnari, donec et quousque veritas ab eius ore habeatur.

Quibus comparitione et petitione sic factis, visa et attenta huiusmodi negatione, prefatus dominus viceinquire suam sententiam interlocutoriam contra eundem Antonium tullit et promulgavit in hunc qui sequitur modum :

Christi nomine invocato, per hanc nostram sententiam interlocutoriam quam de juris peritorum consilio ferimus in hiis scriptis, dicimus, promulgamus et declaramus : visis et attentis diffamationibus, accusationibus, variationibus ac perjuriis contra te, Antonium de Vernex laborantibus, te fore et esse torquendum et torture subici debere, donec et quousque veritas a tuo ore habeatur, citra tamen mortis periculum, sanguinis effusionem et membrorum mutilationem, de quibus expresse protestamur, executionem huiusmodi nostre sententie interlocutorie nobili Petro Gervasii castellano de Orons committentes, presentibus supra nominatis / [p. 318] Quasi quidem sententia interlocutoria sic, ut permittitur, lata et promulgata, prefatus fidei procurator petiit predictum castellanum illam exequi et executionem^x demandari. Qui quidem Antonius fuit ad locum torture ductus, conligatus et in altum tractus. Rogavit ut deponeretur, asserens se velle dicere et recognoscere puram et meram veritatem. Qui depositus et ad cameram reductus confessus fuit, ratificando et approbando jam premissa per eum confessata, quod sunt circa decem vel duodecim anni [01.01.1470 – 31.12.1472] quibus intravit sectam hereticorum et fecit homagium dyabolo modo, forma et loco premissis, ibidemque negavit Deum, virginem Mariam et totam Trinitatem.

Maleficcium

Interrogatus que maleficia ipse Antonius a tempore quo ipse intravit sectam commisit et fecit,^y qui dixit et confessus fuit quod quadam vice, certa die de qua non bene recordatur,^z sunt circa quatuor anni [1478]^z, ipse et Petrus Prato iverunt ad domum Cuaneti de Sauboz, de nocte, ad finem interficiendi unam parvam filiam quam habebat in cunalibus, et ^{aa}-ipsam tamen non interfecerunt^{aa}. ^{ab}-Interrogatus per quem locum intraverunt dictam domum sive cameram in qua erat ipsa filia, dixit quod per fenestram, ipseque Petrus Prato intravit primus et ipse Antonius secundus. Et quedam mulier, vocata La Perryere, que erat cum eis, intravit etiam dictam cameram ; ipsamque filiam cum manibus suis tangendo super renes interfecerunt. Que filia solum fecit unum cry. Interrogatus ad quem finem ipsam filiam interfecerunt, dixit et respondit quod ad finem illam portandi ad sectam.^{-ab} Non tamen illam portaverunt, quia mater filie se excitavit et tussivit, et quia audiverunt quod ipsa non dormiebat recesserunt absque ^{ac}-faciendo mori^{-ac} ipsam filiam. ^{ad} / [p. 319]

Maleficcium

Item confitetur quod sunt circa quinque anni [1477], ipse et Petrus Prato interfecerunt unam filiam que erat Glaudio Tabusset.

Interrogatus de modo per quem, dixit quod dictus Prato ^{ae} misit et posuit in os ipsius filie modicum de suo unguento, et immediate post fuit mortua.

Interrogatus si hoc fecerint de die sive de nocte, dixit quod de die.

Interrogatus de loco, dixit quod in domo ^{af}-Petri Franceys de Horons^{-af}.

Interrogatus si illam filiam portaverunt ad sectam, dixit quod non. Sed illam dumtaxat interfecerunt ex eo quia dictus Glaudius Tabusset faciebat eis plurima mala.

Maleficcium

Item confitetur quod ipse Antonius et Petrus Prato destruxerunt unam vacham que erat Petri Reybat. Et hoc fecerunt, sunt circa quatuor anni [1478], tangendo eam cum eorum baculo uncto unguento quod dyabolus tradiderat eis, ex eo quia volebant eidem Petro malum. De loco dixit quod in pascuis ^{ag}-de la

5 *Frontere* sive *Clauses*^{-ag}.

Donatio

Item ulterius confitetur quod tradidit tres cuppas frumenti Johanni Thomasset et Petro Prato ad finem ut darent mortem dicto maior de Horons prout et fecerunt ^{ah} eo modo, videlicet quod ipsi duo <yverant> ad bibendum ad domum dicti maior et bibendo sibi presentaverunt cupam vini ad bibendum, in qua

10 posuerant venenum. Qui maior bibit et inde fuit mortuus.

Interrogatus de loco in quo tenent sectam, dixit quod *En la Costaz* ultra *Myonnaz*².

Interrogatus a quo tempore non fuit in secta, dixit quod a festo Sancti Martini [11. novembre] yemalis citra quo tempore fuit ad dictam sectam. Et in eadem vidit et / [p. 320] cognovit Petrum Prato, Henricum Grant de Pont parrochie Sancti

Complices

Martini Vaudi, *La Perriere*, Johannetam Astery et Jaquetum Songue, et plures alios quos non cognovit.

Baculus
cum
piscide

Interrogatus de modo per quem ipse ibat ad sectam, dixit quod dyabolus dederat sibi unum baculum et certum unguentum cum quo illum ungebat. Deinde

20 ascendebat supra, dicendo hec verba: « *Vaz, de part le dyable, vaz* ». Et immediate ipse erat in loco secte. Quem baculum et unguentum Petrus Prato habet et custodit.

Item confitetur quod eius magister vocabatur Grabier³.

Item confitetur quod dum ipsi sunt in secta, ipsi comedunt carnes que non

25 sunt bone et prout sibi videtur, sunt carnes humane vel silvestres.

Item confitetur quod in secta est ignis perseus et turpis.

Interrogatus de quo fit ille ignis, dixit cum lignis. Sed non est talis coloris qualis est ignis naturalis. Et alia pro tunc noluit confiteri, petens sibi dare terminum ad se melius advisandum. Et sic fuit reductus ad carceres, presentibus

30 quibus supra.

[22 avril 1482]

Alia repetitio

Die lune post Dominicam de Misericordia XXII mensis aprilis [22.04.1482], constitutus coram prefato domino viceinquisitore in loco premissis prefatus Antonius qui per prefatum dominum viceinquisitorem interrogatus si alia vellet dicere et confiteri quam ultra per eum confessata, qui Antonius dixit et respondit ^{ai} sub periculo et damnatione anime sue quod per eum confessata non erant nec ^{aj} umquam fuerunt vera, negans se esse hereticum. Qua negatione sic facta, procurator fidei ibidem presens / [p. 321] petit, attentis eius variationibus, eum torqueri et torturam continuari.

40

Apparitio
dyaboli

Quiquidem Antonius ad torturam ductus ligatusque et ad altitudinem quatuor aut quinque pedum tractus et aliquantulum ibidem dimissus, rogavit ut deponeretur et quod ipse diceret puram et meram veritatem. Qui reductus ad cameram et per eundem dominum viceinquisitorem interrogatus, quare negaverat premissa per eum confessata, dixit quod die veneris novissime lapsa, de nocte intra carceres apparuit sibi dyabolus eius magister, qui sibi precepit ut negaret omnia que confessus fuerat et quod nisi faceret malum sibi eveniret. Et tunc ipse Antonius eundem suum magistrum rogavit ut eum liberaret a carceribus. Qui dyabolus respondit quod non poterat^{ak}, et quod ipse Antonius staret firmus in negando confessata, deinde liberaretur; ipseque dyabolus prohibuit sibi ne accusaret aliquos, quia accusando ipse perdebat eos.

Item interrogatus per eundem dominum viceinquisitorem si premissa per eum confessata sunt vera qui^{al} dixit quod sic et ^{am}-illa tamquam male advisatus et ad instigationem dyaboli negavit^{am}. Et ulterius confessus fuit se fuisse ad duas^{an} sectas, videlicet sectam de La Chevaliere, sectam de *La Costaz* sub¹⁵tus Prongin^{ao}.

Salarium V
solidorum

Item confessus fuit quod a tempore quo ipse fuit hereticus, quolibet mense et aliquando de XV diebus in XV ibat ad sectam. Et duabus vicibus quando fuit ad sectam de *La Costaz*, recepit a magistro suo quinque solidos qualibet vice ultra quatuor [floreos]^{ap} renenses jam per eum receptos prima vice qua fuit ad sectam, ut predixit. In quaquidem secta de *La Costaz* vidit et cognovit supra nominatos.

Item in secta de La Chevaliere cognovit et vidit Petrum Symon de Cojonay supra Blonay et quendam vocatum Petit Jan Guygnyet *des Tyeullieres*. Et ulterius non fuit interrogatus, sed remissus post prandium ad se melius advisandum, etc. / [p. 322]

[22 avril 1482, plus tard]

Alia repetitio

Eadem die lune post prandium [22.04.1482] constitutus coram eodem domino viceinquisitore supra nominatus Antonius Vernex in camera castri supra mentionata, qui per dominum viceinquisitorem interrogatus si premissa per eum confessata essent vera, dixit et respondit quod ita; asserens se illa vele manutene³⁰re coram omni populo.

Et ulterius idem dominus viceinquisitor eundem^{aq} Antonium interrogavit si ipsi heretici equaliter ab eorum magistro diliguntur^{ar} in secta, dixit quod non, quia unus ratione maioris obedientie prediligitur altero.

Interrogatus si ipsi habeant locum proprium ad invocandum demonem, qui dixit quod sic.

Interrogatus per que verba ipsi invocant eundem demonem dum volunt loqui cum ipso, dixit quod ille qui habet potestatem invocandi et loquendi secum, invocatur eum dicendo : « brucoz ».

Interrogatus si ipse unquam invocaverit eundem demonem magistrum suum, dixit quod non, quia non venisset pro eo, attenta quod ipse non erat de majoribus nec de illis qui habent potestatem invocandi et faciendi venire. Sed dum ipse volebat loqui cum magistro suo, Petrus Prato, qui erat magister suus et certorum aliorum hereticorum in secta, qui^{as} per eum se regebant, invocabat ipsum demonem, quia non omnes heretici habent potestatem invocandi ; ipseque Petrus Prato, ad requestam ipsius Antonii semel invocavit demonem. Quo invocato et ipso comparenti, idem Antonius petiit eidem si lucraretur quandam vineam jacentem in vinoblio Viviaci ; de qua erat differentia inter ipsum Antonium et quendam Henricum Mylly de Turre de Peyl. Quiquidem dyabolus sibi dixit et promisit quod ipse lucraretur ipsam vineam prout et ^{at}-lucratus fuit^{at}.

Invocatio
demonis ad
habendum
consilium
pro
negotiis

Promissio

Item confitetur quod dyabolus <promittit> eis dare pecunias in certis terminis, secundum opera et servicia que ipsi faciunt. Et ipsemet Antonius recepit aliquando de quindecim diebus vel de octo diebus quinque solidos. / [p. 323]

Complices

Item confitetur se vidisse in secta de *La Costaz* Johannetam relictam Johannis Mabivelle parrochie Sancti Martini Vaudi.

Item confitetur quod dum ipsi heretici sunt in secta, ipsi habitant cum mulieribus more brutorum et ordine retrogrado. Et ipsemet habitavit cum quadam Glaudia uxore Johannis Riddam parrochie Sancti Martini Vaudi, que erat eius amasia. Quam Glaudiam ipse vidit et cognovit pluries in secta *La Costaz*.

Item confitetur quod qui majora mala faciunt, magis honorantur in secta a dyabolo, et sunt magistri aliorum ; quia dum ipsi sunt in secta, quilibet narrat malum quod fecit. Quiquidem Antonius asserens se nil aliud scire, fuit reductus ad carceres ad se magis advisandum, presentibus in premissis quibus supra testibus.

Honores

[24 avril 1482]

Alia repetitio

Die mercurii post festum Sancti Georgii [24.04.1482] in camera antedicta coram prefato domino viceinquisitore constitutus prenomminatus Antonius de Vernex, qui per eundem domnum viceinquisitorem iterum interrogatus si per eum confessata essent vera, illa esse et fuisse vera dixit et eius mediante juramento affirmavit ; dicens ulterius ad sui memoriam reduxisse, quod in secta de La Chevaliere vidit Johannem Cuanet filium Petri Cuanet de La Chevaliere, quem vidit bis in ipsa secta necnon et Petrum Prato, Johannem Thomasset et Johannem Escuyer de Tartraux, et alios quos non cognovit.

Complices

Item in secta de *La Costaz* vidit et cognovit quandam mulierem dictam Malliarde, et Johannem Cardinal filium Guillelmi Cardinal parrochie Sancti Martini

Complices

Vuaudi. Quem Johannem Cardinaux ipsa Malliardez posuit ad sectam, ipseque Antonius fuit presens quando ipse Johannes fecit homagium diabolo. Et erat eius amasia ipsa Malliarde^{au}. / [p. 324]

Item confitetur quod dicta Malliarde semel retulit in secta de *La Costaz* quod ipsa cum adiutorio sui magistri interfecerat unum bovem qui erat Vuillelmi de Vernex.

Item confitetur quod dyabolus dat eisdem hereticis certam rem nigram ad similitudinem crinium ad ponendum intra comam equorum vel aliarum bestiarum, ad finem ut lupus non eis^{av} noceat neque commedat eos. Et ille equus sive illud animal qui portat hoc, est custos aliorum animalium, adeo quod lupus non audet eos <apropinquare>. Et ipse semel hoc vidit facere Petro Prato, ipse tamen Antonius numquam fecit.

Item confitetur quod aliquotiens quando currus suus ducendo vinum vel aliquid aliud erat arremblatus, ipse solum dicebat: «*Hay, de par le dyable, hay*», et immediate equi trahebant ita velociter ac si nichil duxisset, dicens quod magister suus se ponebat ad rotas et faciebat ambulare currum.

Item confitetur quod in secta de *La Costaz* vidit et cognovit Perrissonam uxorem Johannis Prato parrochie Sancti Martini Vaudi, et Johannem Flaschat de Mons parrochie de Mollens.

Item confitetur quod dum ipsi sunt in secta, magister eorum sepe mutatur in <speciem> lupi et cati, et non se demonstrat in forma hominis nisi^{aw} magistris secte.

Item confitetur quod dum gallus cantat, quando ipsi sunt in secta, dyabolus dicit eis ut recedant in nomine dyaboli. Et ipsemet dyabolus amplius non comparet.

Interrogatus si veniendo a secta ipsi possunt iterum revenire supra baculum, sicut et yverant et ita cito, qui dixit quod non aliquando, videlicet post gallicantum ipsi veniunt pedes, sed si veniant ante gallicantum, ipsi possunt venire supra baculum.

Item confitetur quod fuit annus in Pasca ipse retinuit corpus Christi in ore suo et postquam fuit extra cimiterium, spuit illud in terram et ibi dimisit.⁵
[Signature:] Georgius Bruneti [Seing/signe notarial] / [p. 325] / [p. 326]

[24 avril 1482, plus tard]

Sententia diffinitiva contra Antonium de Vernex de Chesalles

In nomine sancte et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen. Nos frater Johannes Blancheti ordinis fratrum Predicatorum, heretice pravitatis in diocesi Lausannensi viceinquisitor per reverendum patrem fratrem Thoma Gogati, eiusdem ordinis, in Lausannensi, Gebennensi et Sedunensi dyocesibus generalem inquisitorem specialiter deputatus et iudex in hac parte, per tenorem informationum et processuum contra te Antonium de Vernex de Chesalles par-

rochie Sancti Martini Vuaudi Lausannensis diocesis inquisitum, necnon per
tuam confessionem propriam per te judicialiter coram nobis factam et pluries
repetitam et per notarium publicum subscriptum in scriptis fideliter reddactam,
luculenter comperimus te supradictum Antonium ex tua malicia et perverso
5 proposito detestabile crimen heresis dampnabiliter commisisse, videlicet Deum
omnipotentem, beatam virginem Mariam et totam Trinitatem infideliter abne-
gasse et ab eis penitus recessisse, propterea dyabolo, humani generis inveterato
inimico, tibi in forma unius cati grisi apparenti homagium et reverenciam fecis-
se et exhibuisse, ipsum in posteriori sui conficti corporis parte deosculasse, et
10 eidem demoni in eius obsequium unciam tui parvi digiti manus tue dextre ^{ax} et
certa animalia dedisse, et eundem demonem in tuum dominum et magistrum
recepisse, pluraque alia et auditu abhorrenda crimina, que, ne pias aures of-
fendat, subticentur, commisisse et perpetrasse, ac in synagogis demonum et
hereticorum per multa annorum curricula in eisdem criminibus detestabiliter
15 insurdisse; nolentes igitur hanc culpam remanere impugnitam, ne is, qui ne-
quam est nequior fiat propter intollerabilitatem scelerum, participatoque consi-
lio cum libris et peritis in jure canonico et civili ac scripturis sacris; / [p. 327]
Christi nomine invocato, a quo omne rectum procedit iudicium, solum Deum
pre oculis habentes, non declinantes plus a dextris quam a sinistris, sed equo
20 liberamine librantem nosque pro tribunali sedentes more majorum nostrorum,
per hanc nostram diffinitivam sententiam quam ferimus in hiis scriptis, dicimus,
pronunciamus, declaramus, sententiamus, et ^{ay} diffinimus ^{az} et condepnamus te
Antonium de Vernex presentem fuisse et esse hereticum, ydolatram, apposta-
tam et membrum putridum ^{ba}, impenitentem et pertinacem, te propterea brachio
25 seculari et eius potestati relinquendum esse, duximus et relinquimus per pre-
sentes, rogantes propterea eandem secularem potestatem affectione majori qua
possumus, ut citra mortem sanguinis effusionem et membrorum mutilationem
sua circa te moderetur sententia.

Et ulterius eadem nostra diffinitiva sententia dicimus, pronunciamus et de-
30 claramus omnia bona que habes et habere potuisti a tempore commissi cri-
minis usque nunc fore et esse confiscata, et, que confiscata pronunciamus et
declaramus prout jura volunt dividenda. In nomine Patris, etc. / [p. 328] / [p. 329]
/ [p. 330] / [p. 331] / [p. 332]

Original: ACV, Ac 29, p. 313–332; Papier.

35 **Édition:** Maier 1996, p. 257–285.

Littérature: Reymond 1908, p. 4, 11; Kieckhefer 1976, p. 140; Maier 1996, p. 87–102, 110–112; Os-
torero 1999, p. 45; Dubuis/Ostorero 2002, p. 560 n.; Ostorero 2005, p. 366–367; Utz Tremp 2005c,
p. 359; Ostorero et al. 2007; Ostorero 2010, p. 21–22, 28; Pittet 2010, p. 204–205, 217–218; Ostorero
et al. 2011, p. 74; Ostorero 2013a, p. 314, 327.

40 ^a Corrigé de: concernen.

^b Corrigé de: ipsum.

c	<i>Suppression par biffage : d[ixit].</i>	
d	<i>Suppression par biffage : de.</i>	
e	<i>Suppression par biffage : dict[us].</i>	
f	<i>Omission, complété(e) par analogie.</i>	
g	<i>Suppression par biffage : fuit.</i>	5
h	<i>Corrigé de : quatinus.</i>	
i	<i>Correction à la hauteur de la ligne, remplace : audiendu.</i>	
j	<i>Correction à la hauteur de la ligne, remplace : Viviacum.</i>	
k	<i>Correction par-dessus, remplace : n.</i>	
l	<i>Correction au-dessus de la ligne, remplace : de quo tamen non recordatur.</i>	10
m	<i>Suppression par biffage : bonum.</i>	
n	<i>Ajout en bas de page avec un signe d'insertion.</i>	
o	<i>Suppression par biffage : de.</i>	
p	<i>Correction au-dessus de la ligne, remplace : Costaz.</i>	
q	<i>Suppression par biffage : de eidem catō fecit homagium et.</i>	15
r	<i>Suppression par biffage : unia.</i>	
s	<i>Suppression par biffage : s.</i>	
t	<i>Suppression par biffage : quam.</i>	
u	<i>Correction à la hauteur de la ligne, remplace : Renenses.</i>	
v	<i>Correction par-dessus, remplace : d.</i>	20
w	<i>Omission, complété(e) par analogie.</i>	
x	<i>Corrigé de : executionom.</i>	
y	<i>Suppression par biffage : d[ixit].</i>	
z	<i>Ajout au-dessus de la ligne avec un signe d'insertion.</i>	
aa	<i>Correction à la hauteur de la ligne, remplace : quam interfecerunt et mortī tradiderunt.</i>	25
ab	<i>Suppression.</i>	
ac	<i>Correction au-dessus de la ligne, remplace : portando.</i>	
ad	<i>Suppression par biffage : sic mortuam.</i>	
ae	<i>Suppression par biffage : tradi.</i>	
af	<i>Ajout dans la marge de droite.</i>	30
ag	<i>Ajout à la hauteur de la ligne par une autre main.</i>	
ah	<i>Suppression par biffage : videlicet.</i>	
ai	<i>Suppression par biffage : quod.</i>	
aj	<i>Correction à la hauteur de la ligne, remplace : et.</i>	
ak	<i>Suppression par biffage : sed.</i>	35
al	<i>Ajout au-dessus de la ligne.</i>	
am	<i>Ajout dans la marge de gauche avec un signe d'insertion.</i>	
an	<i>Correction au-dessus de la ligne, remplace : tres.</i>	
ao	<i>Suppression par biffage : et sectam de Monseron⁴ prope Cursillie.</i>	
ap	<i>Omission, complété(e) par analogie.</i>	40
aq	<i>Suppression par biffage : e[undem].</i>	
ar	<i>Corrigé de : diligitur.</i>	
as	<i>Correction au-dessus de la ligne, remplace : ac.</i>	
at	<i>Correction à la hauteur de la ligne, remplace : fecit.</i>	
au	<i>Suppression par biffage : illa.</i>	45
av	<i>Ajout au-dessus de la ligne.</i>	
aw	<i>Suppression par biffage : in specie.</i>	
ax	<i>Suppression par biffage : dedi[sse].</i>	
ay	<i>Corrigé de : et et.</i>	
az	<i>Suppression par biffage : te.</i>	50
ba	<i>Correction à la hauteur de la ligne, remplace : pud[ridum].</i>	

- ¹ *Le château d'Oron se trouve à Oron-le-Châtel.*
- ² *La Mionna ou Mionnaz est un ruisseau qui descend des hauteurs de Saint-Martin et qui se jette dans la Broye.*
- ³ *A rapprocher de Grabrier, nom du démon mentionné dans le procès de Jean Gallot en 1484 (ACV, Ac 29, p. 337, 338).*
- ⁵ *L'interrogatoire s'arrête ici.*
- ⁴ *Ce lieu n'a pas pu être identifié.*